

TÜSİAD Görüş

TÜSİAD GÖRÜŞ DERGİSİ

SAYI: 81

Muharrem Yılmaz
TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı
GÖRÜŞ DERGİSİ MAKALESİ

'GEÇİŞ DÖNEMİ'NDE TAKILI KALMAK: GELİŞMEKTE OLAN EKONOMİLER İÇİN

Belirsizliklerin kesinliklerden daha baskın olduğu bir dünyada yaşıyoruz. 2008 krizinde simgelandığı gibi dünyadaki ekonomik ve buna bağlı değişen siyasi güç dağılımı artık eskisi gibi olmayacak. Eskisi gibi olmayacağı konusunda bir fikir birliği sağlanmış olsa da önümüzdeki dönemin nasıl bir yapılanma içinde şekilleneceği konusunda çok farklı fikirler öne sürülüyor.

Ekonomik krizin ardından 'Yükselen piyasalar' diye kümelenen ülkelerin ekonomik performanslarının yüksekliği, kriz içindeki gelişmiş ülkelere farklı olarak sağlıklı büyüme hızlarına erişebilmeleri bu olguyu gündemin merkezine taşıdı. Brezilya, Rusya, Çin, Hindistan ve Güney Afrika'dan oluşan BRICS lakaplı ülkeler grubunun yaptıkları bu nedenle yakından izleniyordu.

Türkiye de 2001 krizinin ardından gerçekleştirdiği cesur reformlar ve daha sonraki performansıyla bu gruba dahil edilebilecek bir ülke algısı yaratıyordu. Ne var ki son iki yılda Çin dışında bu grubun ekonomik olarak ciddi kırılma noktaları olduğu, bunların aşılması için siyaseten güç, köklü reformların yapılması gerektiği ortaya çıktı.

Her şeye rağmen bu ülkeler demografik değerleri, bugüne dek biriktirmiş oldukları tecrübeleri, insan kaynakları gibi unsurlar nedeniyle kuşkusuz gelecek dönemde ağırlık taşıyacaklar. Dünya sistemi açısından mesele ne ölçüde bir ağırlığa sahip olacakları ve güçlendikleri zaman nasıl bir yapı içinde hareket etmek isteyecekleri.

Dünya ekonomisinin kurumları İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD tarafından tasarlanmıştı. Çok taraflı ilişkiler ve liberal bir ekonomi anlayışına göre şekillenmişlerdi. İşleyişlerinde ve sorunlara bakışlarında başta ABD olmak üzere Batılı gelişmiş ülkelerin belirleyici etkisi vardı.

Yükselen piyasalar diye tanımlanan ülkeler bu kuralları ve kurumsal çerçeveyi tümünden reddetmeseler de bazı itirazlarını uzun süredir gündemde tutuyorlar. Bir yandan kuralların kendi çıkarlarına daha duyarlı olmasını talep ediyorlar. Diğer yandan uluslararası çok taraflı kurumlar içerisinde güç dağılımının yükselen piyasaları daha fazla dikkate alarak gerçekleştirilmesinden yanalar.

Bu bağlamda Dünya Bankası, IMF gibi önde gelen kurumların başkanlarının da yalnızca Batı ülkelerinden seçilmesine karşı çıkıyorlar. 2008 krizinin ardından G-7'nin ağırlığının azalması ve onun yerine G-20'nin daha fazla sayıda paydaşın dünya ekonomisi üzerinde söz söyleyebileceği bir platform haline gelmesine de destek veriyorlar. Şimdilik kurumsal kapasiteleri yeni kurallar belirlemeye yetmese bile dünya ekonomik sisteminin işleyişinde görüşlerinin önemsenmesini bu şekilde sağlıyorlar.

Yükselen piyasaların dünya ekonomisindeki paylarının artması önümüzdeki dönemde de sürecek. Ne var ki, hemen hepsini bekleyen belli tuzaklar var. Orta gelir tuzağı bunlardan birisi. Gelirlerini belirli bir seviyeye yükselttikten sonra yapılması gereken yapısal reformlar siyasi açıdan hepsini zorluyor. Nitekim kriz dönemindeki yüksek performans sürmedi. Geçtiğimiz yıl Çin dışındaki tüm yükselen piyasalar, ki Çin'in de büyüme hızı bir nebze düştü, büyüme hızlarında düşüş yaşadılar.

Amerikan Merkez Bankası'nın gevşek para politikasından vazgeçmesi ihtimali Türkiye'nin de dahil olduğu hemen tüm yükselen piyasalarda sıkıntı yarattı. Sonuçta yükselen piyasaların henüz yalnızca kendi dinamikleriyle büyüme motorlarını çalıştıramadıkları, küresel finans piyasalarına ve gelişmiş ülkelerdeki, özellikle de ABD'deki para politikalarına hayli duyarlı oldukları anlaşıldı.

Yükselen piyasaların ileriye yönelik olarak ekonomilerini daha fazla katma değer üretecek şekilde yapılandırılmaları bu ülkelerin geleceği açısından önem taşıyor. Bu yeniden yapılanmanın gerektirdiği siyasal zorluklar bugüne dek riskli reformların sürekli ertelenmesine de yol açmıştı. Türkiye'nin de benzer bir sorunla karşı karşıya olduğunu TUSİAD olarak çeşitli ortamlarda dile getirdik. Tıpkı Türkiye'de olduğu gibi diğer yükselen piyasalarda da insan sermayesinin ve yaratıcılık kapasitesinin geliştirilmesi gerekiyor.

Bunun başarılabilmesi için de eğitim sistemlerinin öğrencileri bu hedeflere doğru yönlendirebilmesi, düşünce zenginliğini sağlayacak fikir özgürlüğü ortamının yaratılmasından başka çare de yok. Türkiye açısından baktığımızda özellikle PISA sonuçlarında bir yıl önceye göre bazı ilerlemeler kaydedilmiş olsa da öğrencilerimizin analitik becerilerinin gelişmesine odaklanmamız gerektiği, matematik ve fen alanlarında daha kat edilecek çok yol bulunduğu anlaşılıyor.

Bugüne dek siyaset bilimi, daha doğrusu modernizasyon teorisi, ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesiyle demokratikleşme arasında doğrudan bir bağ kurdu. Ne var ki gerek geçmişte gerekse şimdi ekonomik büyüme/ kalkınma ile demokratikleşme arasındaki bağın doğrudan bir bağ olmadığı belirgin. Dünyanın en hızlı büyüyen ülkesi Çin, giderek genişleyen orta sınıfına rağmen demokratik olmaktan çok uzak bir düzenle yönetiliyor. Büyük lideri Mandela'yı son yolculuğuna uğurlayan Güney Afrika'da demokrasi konusunda sıkıntılar yaşanıyor. Rusya giderek daha otoriter bir anlayışla yönetiliyor. Hindistan demokrasisi sarsıntılar yaşıyor.

Buna karşılık hemen tüm ülkelerde, rejimleri ne olursa olsun, orta sınıflar daha şeffaf, hesap veren ve hukukun üstünlüğüne saygılı yönetim talepleriyle sokağa dökülüyorlar. Bir örneğini Türkiye'deki Gezi Parkı olaylarında da gördüğümüz gibi demokrasi çerçevesi giderek seçimler kadar vatandaşların kararlara katılma imkanlarıyla da ölçülüyor. Bu sayımızdaki yazısında Fuat Keyman'ın 'sınırlı demokrasi tuzağı' diye adlandırdığı sorun hemen tüm yükselen piyasalarda bir şekilde kendisini gösteriyor. Bu tuzağa düşülmemesi için

yönetimlerin 'çoğunlukçu' demokrasi anlayışının cazibesine kapılmaması kadar, kuvvetler ayrılığına mutlak surette riayet edilmesi ve vatandaşların katılım taleplerine duyarlı olunması gerekiyor. Yaşanan küresel kriz nedeniyle otoriter rejimlerin çabuk ve kesin karar verebilme becerilerinin kitlelere cazip geldiği bir vakıa. Ne var ki tarihsel deneyim son tahlilde çoğulcu demokrasilerin uzun vadeli sorunları çözme konusunda çok daha başarılı bir performans sicili olduğunu da gösteriyor.